УДК 378.147.1:81`243

С. Мусійчук,к.п.н., доцент кафедри іноземної філології і перекладу Національного університету біоресурсів і природокористування України

АКТУАЛЬНІСТЬ ФОРМУВАННЯ У СТУДЕНТІВ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ МОВИ

Анотація. *У статті розглядаються питання формування у студентів здатності до міжкультурної комунікації в процесі вивчення французької мови. Розв'язання даної проблеми можливе за умови грамотно організованого навчального процесу і наявності навчальних посібників, побудованих з урахуванням вимог сучасної методики і сучасного життя. Автор аналізує деякі посібники, що допомагають формувати навички адекватного міжкультурного спілкування з носіями іншої культури.*

Ключові слова: *культура, міжкультурна комунікація, комунікативна компетенція, іншомовне спілкування, взаєморозуміння, толерантність.*

С. Мусейчук

АКТУАЛЬНОСТЬ ФОРМИРОВАНИЯ У СТУДЕНТОВ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ ФРАНЦУЗСКОГО ЯЗЫКА

Аннотация. *В статье рассматриваются вопросы формирования у студентов способности к межкультурной коммуникации в процессе изучения французского языка. Решение данной проблемы возможно при условии грамотно организованного учебного процесса и наличия учебных пособий, построенных с учетом требований современной методики и современной жизни. Автор анализирует некоторые пособия, помогающие формировать навыки адекватного межкультурного общения с носителями другой культуры.*

Ключевые слова: *культура, межкультурная коммуникация, коммуникативная компетенция, иноязычное общение, взаимопонимание, толерантность.*

S. Musiichuk

ACTUALITY OF FORMATION FOR STUDENTS OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF STUDY OF FRENCH

Summary. *This article discusses the formation of students' ability to cross-cultural communication in the process of learning the French language. The solution to this problem is possible if properly organized learning and the availability of teaching materials, built to meet the requirements of modern techniques and modern life. The author analyzes some benefits to help develop the skills of adequate cross-cultural communication with native speakers of another culture.*

Key words: *culture, intercultural communication, communicative competence, foreign communication, mutual understanding, tolerance.*

Постановка проблеми.

Важливим кроком у розвитку політичної і економічної системи нашої країни стало підписання Угоди про асоціацію з Європейським союзом. Із розширенням міжнародних зв'язків України, вихід її у європейський простір, зростають професійні та науково-професійні зв'язки із зарубіжними спеціалістами, виникає необхідність безпосереднього обміну науково-технічною інформацією. Тепер необхідність володіння іноземними мовами фахівцями усіх ланок ні в кого не викликає сумнівів. Ефективність ділових контактів з представниками іншого культурного соціуму залежить від низки факторів, серед яких основними визнаються: створення атмосфери психологічного комфорту, доброзичливості і відкритості, а також уміння встановлювати і розвивати добрі особисті стосунки з зарубіжними партнерами. Ігнорування вказаних факторів призводить до того, що міжнародні програми опиняються під загрозою зриву і дуже складно буває викликати нову хвилю потенційного співробітництва. У свою чергу, урахування цих факторів можливе лише на соціально культурній основі.

Однією з першочергових задач при навчанні іноземним мовам на сучасному етапі є, як відомо, задача формування у студентів здатності до міжкультурної комунікації, яка разом із міжлінгвістичною компетенцією передбачає знання психологічних, культурних і соціальних правил, що визначають використання мови в певному контексті.

Загальна увага до питань міжкультурної комунікації викликана ще й тим фактом, що змішування народів, мов, культур досягло неабиякого розмаху, і тому ще гостріше встала проблема виховання толерантності до чужих культур і пробудження інтересу та поваги до них. Тому метою навчання іноземним мовам сьогодні вже не може бути лише передача лінгвістичних знань, умінь і навичок, і навіть не енциклопедичне засвоєння країнознавчої інформації, що обмежується, в першу чергу, сумою географічних і історичних понять і явищ. Основною метою навчання іноземним мовам на сучасному етапі є формування іншомовної комунікативної компетенції, готовності до реального іншомовного спілкування[1].

Знання іноземної мови не завжди гарантує успішності міжкультурної взаємодії, іноді виникають непорозуміння через етнічні стереотипи, забобони, стан «культурного шоку», переоцінка подібності рідної й іншомовної культур, їхня конфронтація на рівні індивідуальної свідомості.

Метою статті є розгляд основних форм організації навчального процесу у напрямку формування у студентів здатності до міжкультурної комунікації в процесі вивчення французької мови.

[1] Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навальних закладах. / С.Ю. Ніколаєва та ін. – Підручник. – 2-ге вид., випр. і перероб. – К.: Ленвіт, 2002. – 328 с.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Останнім часом багато досліджень було присвячено питанням формування міжкультурної комунікації. *Міжкультурна комунікація* – термін, введений у науковий обіг Г. Трейгером та Е. Холлом, і означає комунікацію між представниками окремих культур, коли один учасник виявляє культурну різницю іншого. Це обмін інформацією, почуттями, думками представників різних культур[2].

Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» наводяться в роботах І. М'язової. [3] А. Кнапп-Поттхофф розглядав структурні компоненти міжкультурної комунікації і виділив афективний, когнітивний та стратегічний (у деяких дослідженнях – оперативний) компоненти. М. Плєханова виділяє різні рівні сформованості міжкультурної компетенції: недостатній, елементарний, достатній, високий та дуже високий і аналізує уміння, що характеризують кожний рівень міжкультурної компетенції: компаративні, інтерпретаційні, стратегічні та емпатійні.

Праці багатьох учених, у тому числі А. Арнольдова, Л. Гришаєвої, В. Зінченко, В. Сафонової, В. Фурманової та ін. присвячені дослідженню питань міжкультурної комунікації як невід'ємної частини конкурентоздатної особи, вивченню проблем, пов'язаних із розробкою методики навчання майбутніх фахівців, з підготовкою їх до міжнародного співробітництва, професійного спілкування. Проблему толерантності в межах міжкультурної комунікації розглядали У. Гьюдикунст, П. Донець, Л. Знікіна, Т. Ларіна, В. Ніке, Т. Персикова, О. Садохін, В. Сафонова, С. Тер-Мінасова та ін.

Вивчення питань організації, змісту, форм, методів і технологій міжкультурного навчання знаходить свій відбиток у роботах І. Халєєвої, С. Тер-Мінасової, М. Громового, Н. Гальскової, Н. Коряковцевої, Ю. Рот і Р. Коптельцевої, Г. Яцковської, Г. Вороніної, В. Фурманової, Р. Льюїса, в дослідженнях А. Леонтьєва, І. Зимової, І. Бім, Є. Пассова, Р. Мильруда, О. Полат, Т. Тамбовкіної, В. Сафонова, В. Ощенкова, А. Миролюбова, та інших[4].

Виклад основного матеріалу.

Адекватна мовна поведінка в професійному форматі вимагає від майбутніх спеціалістів не лише системно-мовних знань, але і знання законів, звичаїв, національного менталітету представника іншої культури. Щоб досягти розуміння в міжкультурному спілкуванні, фахівець повинен не лише мати професійні знання у сфері спілкування, уміти здійснити комунікацію, але і розуміти співрозмовника як представника іншої культури. Природним бар'єром

[2] Бацевич Ф.С. Словник термінів міжкультурної комунікації / Ф.С. Бацевич. – К.: Довіра, 2007. – С. 17.

[3] М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація» / І. Ю. М'язова // Філософські проблеми гуманітарних наук. – 2006. – № 8. – С. 108–113.

[4] Садохин А.П. Межкультурная коммуникация: Учебное пособие. М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2004. – 288 с.

для безконфліктної міжкультурної взаємодії є не стільки мовний бар'єр, скільки культурний бар'єр.

Уміння спілкуватися в рамках діалогу культур вимагає цілого ряду вмінь: вміння ставити себе на місце інших учасників спілкування, вміння проявляти ініціативу міжкультурного контакту, вміння прогнозувати соціокультурні недоліки, які можуть призвести до непорозуміння, вміння брати на себе відповідальність за усунення можливого міжкультурного непорозуміння, вміння проявляти дипломатичність, вміння бути гідним представником власної культури, вміння існувати в багатокультурному середовищі. Такий рівень володіння іноземною мовою, напевно, можна вважати ідеальним і до нього потрібно прагнути.

Основною формою організації навчального процесу у напрямку формування міжкультурної комунікації має стати ситуативне моделювання міжкультурних ситуацій, де студенти використовують необхідні елементи міжкультурної компетенції з метою успішної комунікації. При цьому важливо не ідентифікувати себе як носія мови, яка вивчається, а через усвідомлення своєї власної культури досягти взаєморозуміння.

Розвиток у студентів здатності до міжкультурної комунікації, тобто адекватному взаєморозумінню двох і більше учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур, робить актуальним звернення до цілої низки особистісних параметрів студента, які до останнього часу не були предметом пильної уваги ні з боку методистів, ні з боку викладачів. Перш за все мова йде про формування таких якостей особистості, як відкритість, толерантність і готовність до спілкування. Відкритість є свобода від упередженості по відношенню до представників іншої культури. Дана якість дає можливість побачити в культурі країни, мова якої вивчається, незвичне, чуже. З відкритістю пов'язана здатність людини толерантно відноситись до проявів чужого, незвичного в інших культурах, готовність до міжкультурного спілкування, що є суттєвою складовою комунікативної компетенції і забезпечують активне спілкування з представниками інших соціокультурних спільнот[5].

Відомо, що комунікативна компетенція, будучи складним феноменом, включає в себе кілька складових. Перш за все, це соціокультурна компетенція, яка складається із знання соціокультурної специфіки країни, мова якої вивчається, й уміння будувати свою поведінку у відповідності з цією специфікою, а також соціолінгвістична компетенція, що визначається як уміння використовувати мовні засоби у відповідності з соціальними умовами спілкування, і, нарешті, дискурсивна компетенція, яка представляє собою знання різних типів дискурсів і правил їх використання, а також уміння їх створювати й розуміти з урахуванням ситуації спілкування[6].

---

[5] Тер-Минасова, С.Г. Язык и межкультурная коммуникация [Текст] / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Русский язык, 2000. – 317 с.

[6] Садохин А.П. Межкультурная коммуникация: Учебное пособие. М.: Альфа-М; ИНФРА-М, 2004. – 288 с.

Таким чином, щоб оволодіти вказаними компетенціями, студент повинен оволодіти знаннями про країну, мова якої вивчається: її історію, географію, культуру, політичний устрій, економіку, науку тощо; і про народ, що її населяє: його способі життя, традиціях, звичаях, поглядах і переконаннях, про його менталітет і систему моральних цінностей. Ці знання дадуть можливість брати участь в діалозі культур, забезпечити формування вторинної мовної особистості. Набуття даних властивостей студентом розглядається у світлі сучасних потреб суспільства як глобальний результат навчання, в процесі якого долається власний національний культуроцентризм.

Одним із найважливіших принципів навчання стає девіз: «Розуміти, а не оцінювати». Це означає, що при навчанні іноземним мовам слід виходити не з власних морально-оціночних категорій, а зі спроби поглянути на відмінності в іншій культурі, наскільки це можливо в рамках навчального процесу, з позицій мешканця іншої країни. Важливо зрозуміти схожість і різницю культур, не створюючи стереотипів, тобто не бездумно критикуючи, але і не створюючи образ ідеальної країни, що живе без проблем[7].

Проблема міжкультурної комунікації, безумовно, актуальна для всіх країн і народів, тому задача формування у студентів здатностей до міжкультурної комунікації носить інтернаціональний характер, що знаходить, так чи інакше, своє відображення у методиці викладання іноземних мов. Зокрема, у французьких методиках викладання французької мови як іноземної (FLE) міжкультурний аспект представлений дуже широко. І це невипадково. Франція, як і багато інших розвинених країн світу, є перехрестям культур, як із точки зору внутрішніх відносин, так і в міжнародному масштабі. Народ, що її населяє, також прагне до співробітництва і сумісної побудови світу. І тут чудово усвідомлюють, що відсутність взаєморозуміння обумовлене у меншій мірі наявністю помилок лінгвістичного плану і у значно більшій – стратегічними помилками в комунікації.

Яким же чином вирішують проблему формування здатності до міжкультурної комунікації автори французьких навчальних посібників?

Розглянувши сучасні навчальні посібники видавництв CLE International і Didier (« Studio » і « Français.com. Méthode de français professionnel et des affaires »), можна чітко уявити собі, як поводяться французи у різних життєвих ситуаціях: у професійному середовищі, на відпочинку, під час подорожей та у процесі спілкування між собою.

Так посібник « Français.com. Méthode de français professionnel et des affaires » (автор Jean-Luc Penfornis)[8] знайомить з поведінкою французів у професійному середовищі. У процесі проходження кожної з десяти тем студент у комунікативній формі, беручи участь у різноманітних рольових іграх, не лише оволодіває необхідним лінгвістичним матеріалом, але й набуває певних прагматичних (як правильно поводити себе в конкретній ситуації ділового

[7] Яковлева Л.Н. Межкультурная коммуникация как основа обучения второму иностранному языку // ИЯШ, 2001. – № 6. – С. 4-7.

[8] Christian Lavenne « Studio ». Méthode de français. – France. Didier, 2012.

спілкування) і етичних навичок поведінки, знаходячись у чужому для нього культурному середовищі. Міжкультурне навчання проходить не завжди легко, часто з помилками мовного, ще частіше з помилками поведінкового характеру, але, зазвичай, із запланованим результатом, тобто з усвідомленням того, що всі ми дуже різні в силу нашої приналежності до різних культур, різних соціальних прошарків, в силу особливостей національного менталітету і способу життя, а тому поводимо себе по-різному в абсолютно однакових ситуаціях. Найчастіше за все всілякі непорозуміння, кумедні або недотепні, виникають, коли студенту пропонується поставити себе на місце навчального персонажа і розповісти, як він поведе себе у тому чи іншому випадку. Студент, не маючи досвіду поведінки в рамках французької культури, будучи не спроможним абстрагуватися від звичного йому менталітету, поводить себе в ігровій ситуації не як заданий йому французький персонаж, а як звичайний український громадянин. Таким чином, здійснюючи помилки в ході навчального процесу, студент формує навички адекватного міжкультурного спілкування з носіями іншої культури. Подібна організація навчального комунікативного процесу сприяє біполярному порівнянню мов і культур, збагачує соціальний досвід студента, активізує його лінгвістичний досвід і, без сумніву, стимулює інтерес до вивчення мови і нової культури.

Але автор вважає недостатнім активне включення студента у сферу однієї французької культури. Усі десять тем закінчуються розділом, присвяченим іншим культурам. Цей розділ так і називається: «На перехресті культур».

Навчальний посібник французької мови « Français.com », що аналізується, торкається міжкультурних питань, використовуючи усталені стереотипи або «критичні пригоди». Такий вибір автор зробив для того, щоб студент зміг краще зрозуміти важливість міжкультурного аспекту, не забуваючи при цьому про розширення лінгвістичних знань. «Критична пригода» представляє собою найчастіше за все маленьку історію про зустріч представників різних культур. При цій зустрічі виникає конфлікт, який є результатом нерозуміння поведінки людей різних національностей. Кожна «критична подія» має пряме відношення до тем уроку. Робота над нею носить ігровий, стимулюючий характер. Складні питання міжкультурних взаємовідносин трактуються з певною долею гумору, оскільки складні інтелектуальні теорії у цій тонкій сфері малоефективні. Намагаючись знайти вихід із «критичної ситуації», студент вчиться знаходити компроміси, які можуть примирити незадоволених один одним співбесідників, що, в свою чергу, сприяє розвитку у студента терпимості по відношенню до особливостей іншого культурного соціуму. Автор дає відчути, що представник кожної нації має свої мовні особливості, свої інтереси, звички, смаки, свій стиль поведінки й методи роботи, які необхідно враховувати, якщо ти хочеш бути зрозумілим і прийнятим у чужу культуру, якщо ти хочеш досягти успіху в своїх справах.

Насиченість посібника « Français.com » матеріалами, які розвивають навички бі- і полікультурного спілкування, цілком зрозуміла: в середовищі ділового спілкування помилки в поведінці, викликані незнанням іншої культури, можуть мати негативні наслідки. Але розуміння одного одним

важливе не лише в ділових переговорах. У нашому повсякденному житті, коли ми спілкуємось з іноземцями, ми також зацікавлені в тому, щоб це спілкування було взаємно приязним і залишало відчуття задоволення. Досягти такого ефекту можна лише тоді, коли співрозмовники мають певні навички міжкультурної комунікації.

Група авторів іншого французького посібника « Studio »[9] цілком усвідомлюють значимість міжкультурного аспекту при навчанні французькій мові. Посібник призначений людям, які починають вивчати французьку мову з нуля. Він відкривається серією фотографій, які дають чітку уяву про те, що французька культура є складовою світової культури, що вона нічим не гірша і не краща за інші культури, вона просто займає відведену їй історичну нішу. Матеріали, що звертають увагу на культурні особливості інших народів, представлені в посібнику досить широко. Але, і це цілком очевидно, більша частина культурологічної інформації присвячена Франції. У посібнику можна знайти велику кількість фотографій, малюнків, ілюстрацій, які вже самі по собі створюють відповідну аутентичну культурну атмосферу. Коментарі, які їх супроводжують, дають рекомендації з приводу особливостей мовного етикету, різних стилів мови, уміння формувати і підтримувати дружні відносини і містять безліч корисних відомостей із повсякденного життя французів. Крім того, майже кожний урок посібника закінчується темою « Culture », робота над якою ще більше розширює міжкультурні горизонти.

Досвід роботи і по одному і по іншому посібникам показує, що студенти з задоволенням, інтересом і навіть цікавістю відкривають ці книги і не втрачають ні того, ні другого, ні третього в процесі вивчення всього матеріалу. Часом навіть створюється враження, що візуальна інформація їм більш цікава, ніж лінгвістична, оскільки середовище спілкування дуже часто буває важливіше самого процесу спілкування. З другого боку, відповідне середовище вимагає адекватного мовного оформлення, що пробуджує бажання оволодіння необхідним для цього лінгвістичним матеріалом.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Отже, на сучасному етапі викладання іноземних мов, у тому числі французької, знання культури країни й народу є не просто важливими, вони відіграють вирішальну роль при використанні мови й впливають на іншомовну компетенцію студентів. А формування у студентів здатності до міжкультурної комунікації вдається легко вирішувати за умови наявності навчальних посібників, побудованих з урахуванням вимог сучасної методики і сучасного життя.

[9] Jean-Luc Penformis « Français. com ». Méthode de français professionnel et des affaires. – France, CLE Intrnational, 2002.